

Om Sprog.

Uforgribelige Tanker fra Babelstårnet

af Johnny Christensen

Hvad er sprog? Når friheden berøves os, virker sproget ikke længer som *commercium loquendi atque audiendi*. Det fortæller Tacitus i *Agricola* 1-2, optakten om diktaturet under Domitian.

Et sprog hvori der ikke tales og lyttes, er ikke et sprog. Man kan måske nok snakke med sig selv, men så spiller man to roller, jeg og du, 1. og 2. person. Kan eller tør man ikke tale *om* noget, hvad så? Hvordan lyder det? "Hej du, Ja hva? Øh du, Ja hva? Øh.." Er det sprog?

Hvis man kan spørge i et sprog, må man også kunne svare, og hvis man kan hævde noget, i sit svar, må man også kunne benægte det. Hvor veed vi nu det fra? Hvis nogen siger at der er en mærkelig stamme som ikke kan sige 'ikke', sender vi så en expedition?

Vi kan godt indlede en samtale med "Hvad mener du om det? – Kunne det ske?" - "Hvad nu hvis ...?" Det vil sige: Vi kan forestille os noget, nære den tanke at "ja hvis ... så kunne jo nok ..."

Lad os kalde det vi gør, når vi ikke hævder/benægter, for at supponere, altså sige: 'Hvis ...' og 'måske ...'. Hele den videnskabelige tankegang forudsætter 'Hvis', siger Stoikeren hos Plutarch i *E't i Delphi*.

Vi kan ikke have et sprog der ikke består af elementer, tegn, der kan sættes sammen på en eller flere måder og derved danne nye tegn. Lad et sammensat tegn *ab* være en del af en længere tegn række. Hvis vi fjerner *a* fra *ab*, og der ingen ulykke sker for *b*, og hvis ligeledes *b* fjernet fra *ab* ikke ødelægger noget for *a*, så siger vi at *a* og *b* er i parataxe som *ab*. Hvis *a* fjernet fra *ab* ikke hindrer *b* i at fortsætte i konteksten, mens *b* fjernet gør det umuligt for *a* at fortsætte, siger vi at *a* og *b* er i hypotaxe. Hvis endelig både *a* fjernet fra *ab*, og *b* fjernet, ophæver *ab*'s opholdstilladelse, siger vi at *a* og *b* er i katataxe. Disse tre syntaktiske grundrelationer, som er udgangspunktet for Louis Hjelmslevs Sprogteori, kan ikke undværes. Parataxen muliggør vedholdende tale, hypotaxen alt hvad vi kalder 'nærmere bestemmelse', katataxen giver os muligheden for nykategorisering og først og fremmest for sætningsdannelse, prædikation. Hvis nogen fortæller om stammer uden sætningsdannelsesmulighed, bør vi stadigvæk ikke søge om midler til expeditionen.

Et sprogtegn lyder på en bestemt måde, det betyder noget. Begge sider må med, tegnet er biplant, med udtryk og indhold, som Hjelmlev lærte os, og Saussure, og Stoikerne: *sêmainon* og *sêmainomenon*. Vi skal på en eller anden måde være klare over hvordan noget skal være indrettet, beskaffent, for at kunne få (*tynchanein, obtinere*) vores tegnudtryk som navn. Hvis vi kender så meget til noget, nogen, at vi er sikre på at kunne kende ham, kalder vi ham *Gorm*, ellers er det måske bare et appellativ vi har, *et menneske*. Det er rart at kende netop *Gorm*, men hvis vi kun havde den slags tegn kunne vi aldrig lære nogen noget, komme videre, forstå. Det er godt at vi kan bruge samme navn, *X*, om alle de ting der *ligner* noget – hvad? model-*X*'en?

Nogle ord kan vi forklare ved hjælp af andre ord, som vi kan forstå. Det kalder man at definere. Men de vigtigste af de ord vi lige har brugt, kan vi ikke definere. Vi må have hjælp, hvorfra? Det er heldigt at vi uden ordbog på et tidspunkt indser hvad det er at *spørge, svare, hævde, nægte, forestille sig*, hvem *jeg* og *du* er. Vi kan navngive og udvide et navn til at gælde det der *ligner*. Det er godt vi veed hvad det ord *ligne* betyder. Defineres kan det da vist ikke.

De gamle Rationalister, også Stoikerne, talte om *Medfødte Begreber*. Noam Chomsky dristede sig til at bruge udtrykket igen. Platon talte om *anamnesis*. Vi erindrer noget *fra* os selv *om* det vi møder. Det at vi ikke kan definere, men nok forstå, disse grundlæggende ord angiver at vi med os ind i tilværelsen har dispositionen til et begrebssystem, til at kunne forholde os til og ordne den verden vi møder. Og åbenbart er Verden ikke uden modtagelighed når vi taler om den.

At prøve at finde forstandens grundstrukturer og grundbegreber kaldte Kant transcendent deduktion. Fra Platon til Hegel og Whitehead har de "Idealistiske" filosoffer søgt at forbinde vort indre med det ydre. Den subjektive med den objektive ånd.

Sproget består ikke af et een gang fastlagt sæt af ord og begreber. Nogle er uundværlige og bærer os, ligesom de formale grundrelationer. Andre må vi selv bygge op. Vi kan aflede nye ord, låne eller kalkere nogle, udvide betydninger gennem analogirækker og abstraktion. Derfra kommer vores videnskabelige og filosofiske begrebsbygning. Sommetider må vi vove at lade analogierne blive uklare og begreberne uvisse, men de kan dog pege, selvom de danner myter og sagn. Kein Ende. Vi må prøve at tale også om det vi ikke *kan* tale om. Selvom Wittgenstein i Tractatus 6.44 måske har ret i at det mystiske ikke er hvordan Verden er, men *at* den er.

Babelstårnet mislykkedes fordi Gud lod sprogene blive mangfoldige. Men Han fratog os ikke sprogevnem.

j.l.christensen@mail.dk